

Piotr Długosz

MŁODZIEŻ POGRANICZA A MODERNIZACJA PERYFERII

YOUTH FROM THE BORDERLAND AND MODERNIZATION OF PERISPHERY

Słowa kluczowe: zmiana, młodzież, modernizacji, osobowość nowoczesna.

Key words: change, youth, modernization, modern personality.

Synopsis: Artykuł prezentuje wyniki badań nad młodzieżą pogranicza. Wyniki badań wskazują, że maturzyści posiadają cechy osobowości nowoczesnej. Jej wskaźnikami są wysokie aspiracje edukacyjne, zawodowe, optymizm, mobilność i przystosowanie do zmian. Należy zakładać, że młodzież w przyszłości przyczyni się do modernizacji pogranicza i dzięki jej działaniom pogranicze będzie dążyć do nowoczesności.

1. WPROWADZENIE

Zmiana społeczna jest powszechna w dobie nowoczesności. Na szczególną uwagę zasługują społeczeństwa Europy Środkowo-Wschodniej, które w ostatnich dwudziestu latach przechodzą gwałtowne i gruntowne zmiany¹. Innymi słowy, zmiany te są określane procesem modernizacji. Wedle Piotra Sztompki modernizacja oznacza zbliżanie się społeczeństwa w sposób zamierzony, celowy, planowy, do uznanego modelu nowoczesności, najczęściej do wzorca jakiegoś istniejącego społeczeństwa uznanego za nowoczesne. Jest to powolne dościganie takiego wzorca, pokonywanie przepaści, przewyciężenie zapóźnienia w stosunku do niego². W tym przypadku społeczeństwo tradycyjne, położone na pograniczu polsko-ukraińskim będzie dążyło do nowoczesności. Samo pogranicze w sensie geograficznym oznacza teren położony przy granicy, na ogół znacznie oddalony od centrum. Jest to więc obszar na przestrzen-

¹ Por. P. Sztompka, *Trauma wielkiej zmiany*, Warszawa 2000.

² Por. idem, *Socjologia. Analiza społeczeństwa*, Kraków 2002.

nych obrzeżach systemu zorganizowanego politycznie, ekonomicznie, społecznie i kulturowo. Pogranicze stanowi peryferia tego systemu. W związku z tym można przyjąć, że modernizacja pogranicza czyli peryferii jest istotna dla całego systemu społecznego. W dużej mierze sukces modernizacji zależy od młodej generacji. Może nie tyle chodzi tutaj o samo zastępowanie starszych pokoleń przez młode, lecz o konsekwencje zmiany kulturowej. Ta zmiana ma charakter bardziej psychologiczny niż polityczny czy też ekonomiczny. Psychologowie zwracali uwagę na fakt pojawienia się „nowego człowieka”. Przebudowanie systemu społecznego jest warunkowane przyjściem, nastaniem ery tegoż osobnika. Bo jak twierdził E. Fromm, „nowe społeczeństwo możliwe jest jedynie wówczas, gdy w procesie jego tworzenia powstanie również nowy człowiek, lub też, mówiąc skromniej, gdy nastąpi fundamentalna przemiana struktur charakterologicznych współczesnego człowieka”³.

W kontekście wielkiej zmiany ta idea ponownie nabiera znaczenia. Sukces transformacji, modernizacji zagwarantować tylko mogą odpowiednie, adekwatne do wytworzonych warunków brzegowych zachowania, działania społeczne pokolenia wchodzącego w dorosłość. Obecnie na barkach młodej generacji zostaje postawione odpowiedzialne zadanie. Tylko w wymianie pokoleniowej Sztompka widzi możliwość przekształcenia człowieka o proveniencji *homo sovieticus* w obywatela demokratycznego, rynkowego, wolnego kraju⁴.

W teoriach modernizacji coraz częściej zwraca się uwagę na to, że jej sukces zależy od typu osobowości funkcjonalnej dla nowoczesności. Takie cechy, jak: niezależność od tradycyjnych autorytetów; zainteresowanie sprawami publicznymi; otwartość na nowe doświadczenia; wiara w siłę rozumu i skuteczność nauki; planowanie, antycypowanie przyszłości, umiejętność rezygnowania z natychmiastowych gratyfikacji; wysokie aspiracje edukacyjne, zawodowe, kulturalne – tworzą syndrom osobowości nowoczesnej⁵. Jak zauważa Sztompka, modernizacja tak rozumiana oznacza zbliżanie się do takiej właśnie charakterystycznej konfiguracji osobowościowej i tłumienie przeciwnych, tradycyjnych cech osobowości. W związku z tym należy założyć, że warunkiem koniecznym modernizacji w Polsce jest osobowość nowoczesna. Tylko jednostki o takiej proveniencji będą mogły stworzyć „nowe społeczeństwo”.

³ E. Fromm, *Mieć czy być*, Poznań 2000, s. 46.

⁴ P. Sztompka, *Diagnoza stanu systemu ustrojowego po 14 latach transformacji*, referat na Konferencję u Prezydenta RP 30.10.2003.

⁵ Por. idem, *Socjologia. Analiza społeczeństwa*, Kraków 2002.

2. WYNIKI DOTYCHCZASOWYCH BADAŃ

Z prowadzonych badań nad polską młodzieżą wynika, iż cechy osobowości nowoczesnej są wśród niej obecne. W jednym z artykułów młodzież określono mianem „pokolenia Y”. Ta młodzież różni się od swoich poprzedników. Są dobrze wykształceni, mają duże oczekiwania, swobodnie posługują się najnowszymi technologiami, są świetnie przygotowani do działania w warunkach gospodarki globalnej i różnorodności kulturowej⁶. Podobny obszerny raport na temat młodzieży spotykamy w artykule *Pokolenie wolnej Polski*. Autorzy uważają, iż większość młodzieży nie interesuje się polityką i najnowszą historią. Są pewni, otwarci, światowi, pozbawieni kompleksów⁷. Podobne wyniki badań uzyskano przez badaczy CBOS w 2008 r. Z badań prowadzonych na reprezentatywnych próbach młodych Polaków wynika, iż młodzież ma wysokie aspiracje edukacyjno-zawodowe, posiada orientacje indywidualistyczne i jest zorientowana przyszłościowo. Również optymizm i wiara w realizację celów są przymiotami młodych Polaków⁸.

Młodzież jest w naukach społecznych od dawna traktowana jako źródło zmian. August Comte widział wśród młodzieży „instynkt zmiany”. W pięćdziesiątym pierwszym pierwszym wykładzie *Cours de la philosophie positive* sformułował hipotezę, wedle której tempo zmian społecznych zależne jest od rotacji pokoleń, im krótsze trwanie generacji, tym większe natężenie dynamiki społecznej⁹. Podobnie na młodzież patrzył Karl Mannheim. Dla niego „młodzież jest czynnikiem dynamizującym strukturę społeczną, wnosi do niej wartości innowacyjne, charakterystyczne i potrzebne społeczeństwu industrialnym”¹⁰. Z kolei Margaret Mead, opisując trzy rodzaje kultur, postfiguratywną, konfiguracywną i prefiguratywną, w ostatniej z nich zauważa, iż dzieci, a nie ich rodzice czy dziadkowie, będą reprezentować to, co nastąpi¹¹. W związku z powyższym należy traktować młodzież jako immanentny czynnik zmiany społecznej. Dzisiejsze czasy są zwane nowoczesnymi¹², otwarcie się Polski na świat, w znaczny sposób przybliżyły

⁶ Por. J. Solska, *Młodość idzie w klapkach*, „Polityka” 2008, nr 42.

⁷ Por. M. Zdziechowska, S. Sachno, *Pokolenie wolnej Polski*, „Wprost” 2009, nr 1–2.

⁸ Por. *Młodzież 2008*, Warszawa 2009.

⁹ M. Filipiak, *Od subkultury do kultury alternatywnej*, Lublin 2003, s. 29.

¹⁰ D. Markowski, *Wielkie struktury społeczne*, Tycyn 2000, s. 126.

¹¹ M. Mead, *Kultura i Tożsamość. Studium dystansu międzypokoleniowego*, Warszawa 2000, s. 122.

¹² Por. A. Gidenns, *Socjologia*, Warszawa 2006.

nas do tej nowoczesności. Jednakże aby proces zmiany jakim jest modernizacja mógł się zakończyć sukcesem, muszą pojawić się ludzie o osobowości nowoczesnej. Oni to własnymi działaniami będą tworzyć ład społeczny. Od ich postaw, zasobów, motywacji zależeć będzie to w jakim kierunku pójdą zmiany w kraju. Szczególnie w regionach peryferyjnych są potrzebni ludzie o osobowości nowoczesnej. Dzięki jednostkom wyposażonym w cechy osobowości nowoczesnej regiony peryferyjne mogą zostać poddane modernizacji i rozwojowi.

3. ZAŁOŻENIA METODOLOGICZNE

Zrealizowane badania mają pokazać czy młoda generacja posiada te wszystkie cechy, o których się mówi, że są warunkiem niezbędnym do modernizacji regionu. Chodzi o osobowość nowoczesną, która jest konstytuowana przez takie cechy, jak: przedsiębiorczość, skłonność do podejmowania ryzyka, wysokie aspiracje edukacyjne, optymizm, indywidualizm, innowacyjność, otwartość na nowe doświadczenia.

Prowadzone badania mają odpowiedzieć na następujące pytania:

- Czy młodzież pogranicza posiada potencjał zmiany?
- Czy młodzież pogranicza posiada osobowość nowoczesną?
- Czy na pograniczu są endogenne źródła modernizacji?
- Jakie są uwarunkowania modernizacji na pograniczu?

Hipotezy:

- Na podstawie dotychczasowej wiedzy można przyjąć, że młodzież pogranicza posiada potencjał zmiany.
- Również młodzież z tego regionu, tak jak młodzież z centrum posiada cechy osobowości nowoczesnej.
- Osobowość nowoczesna jest skorelowana ze statusem społecznym. Im wyższy status społeczny, tym wyższy potencjał zmiany wśród młodzieży pogranicza.

4. METODA

Do badania zostali wybrani maturzyści z terenów pogranicza polsko-ukraińskiego. Na terenie byłego województwa przemyskiego badacze w kwietniu 2009 r. zebrali ankiety w 24 szkołach ponadgimnazjalnych. Próba miała charakter kwotowy i szkoły były dobierane ze względu na typ szkoły ponadgimnazjalne (licea, licea profilowane, technika).

Badania miały charakter sondażowy. Do zbierania danych wykorzystano kwestionariusz ankiety, w którym znajdowały się pytania zamknięte. Materiał badawczy był zbierany za pomocą ankiety audytoryjnej. Ostatecznie do opracowania zostały zakwalifikowane 1273 ankiety. Analizy zostały wykonane przy użyciu programu SPSS.

5. WYNIKI BADAŃ

Prezentację wyników badań rozpocznie charakterystyka badanej próby. Wśród badanych maturzystów 40% stanowili uczniowie, a 60% uczennice. Najczęściej ankietowana młodzież uczęszczała do liceum ogólnokształcącego 55%, technikum 30%. Najmniej było uczniów liceum profilowanego 15%. Większość respondentów zamieszkiwała na wsi 57%. Z Przemysła pochodziło 23%, z innych miast pogranicza (np. Jarosławia, Przeworska, Lubaczowa) 20%. Sam fakt, że większość młodzieży uczy się w liceum ogólnokształcącym świadczy o wysokich aspiracjach edukacyjnych, a tym samym wskazuje na pojawienie się osobowości nowoczesnej.

Istotnym elementem charakterystyki socjologicznej jest określenie statusu socjoekonomicznego maturzystów. W tym przypadku będzie analizowana rodzina pochodzenia badanych. Pierwszym elementem statusu społecznego jest praca ojca. Z zebranych obserwacji wynika, że ojcowie maturzystów najczęściej wykonują zawód robotnika wykwalifikowanego 22%. Na rencie, emeryturze jest 12%. Taki sam odsetek ojców maturzystów pracuje w rolnictwie – 11%, jak też w handlu i usługach – 11%. W biurze lub na stanowisku wyspecjalizowanego technika pracuje 8%. Własną firmę prowadzi 7% ojców ankietowanych. Taki sam odsetek jest na bezrobociu. Są też wśród ojców maturzystów robotnicy niewykwalifikowani 5%, pracownicy umysłowi niższego szczebla, specjaliści z wyższym wykształceniem, wolne zawody 3%. Tylko 2% rodziców piastowało stanowisko dyrektora, prezesa, wyższego urzędnika państwowego. Ankietowani zaznaczyli też odpowiedź inne (9%).

Dane wskazują, że maturzyści mają raczej niski status. Większość ich ojców pracuje na stanowiskach robotniczych, w rolnictwie lub jest na rencie, emeryturze. Na przykładzie analizy statusu zawodowego ojców maturzystów widać, że struktury społeczne są w tym rejonie tradycyjne. Ich przemiana zależy będzie od planów i osiągnięć młodzieży.

Potwierdza te ustalenia analiza wykształcenia ojców maturzystów. Rodzice badanych w większości legitymują się wykształceniem zawodowym 44%.

Średnie wykształcenie posiada 36%, wyższe 11%, podstawowe 8%. Uzyskane obserwacje potwierdzają tezę o niskim statusie społecznym badanych. Większość ojców maturzystów posiada wykształcenie zawodowe lub średnie.

Jest to kolejny czynnik, który potwierdza, że struktura społeczna mieszkańców pogranicza jest nieco archaiczna. W społeczeństwie nowoczesnym dominuje praca w trzecim sektorze, dla profesjonalistów. Być może maturzystom uda się w przyszłości przełamać te trendy.

Zapytano także badanych o źródła dochodów w gospodarstwach domowych. Najczęściej rodziny respondentów utrzymują się z pracy najemnej – 64%. Jedna trzecia rodzin czerpie dochody z renty, emerytury. Z gospodarstwa rolnego oraz ze świadczeń społecznych utrzymuje się 21%. Z pracy na własny rachunek czerpie korzyści 18%. Z dopłat z Unii Europejskiej korzysta 14% gospodarstw. Maturzyści wskazali też, że ich rodziny utrzymują się z wolnego handlu, zbieractwa 13%. Dla 3% maturzystów źródłem utrzymania jest wynajem nieruchomości lub sprzedaż produktów z działki, ogródka. Wśród badanych 2% wskazało na inne. Praca najemna jest głównym źródłem utrzymania rodzin maturzystów oraz transfery socjalne, co wskazuje na niski status społeczny badanej grupy.

Jednakże niski status społeczny nie oznacza niskiego statusu materialnego. Jak pokazują badania, młodzież posiada wiele dóbr AGD.

Wśród maturzystów 95% posiada telefon komórkowy. Aż 81% ankietowanych ma w domu komputer stacjonarny. Również jest wysoki odsetek tych, którzy posiadają w swoich gospodarstwach samochód osobowy 78%. Większość maturzystów ma stały dostęp do Internetu – 77%. Nieco mniej gospodarstw jest wyposażona w telefon stacjonarny – 71%. Ponad połowa badanych rodzin maturzystów ma kuchenkę mikrofalową – 59%. Prawie połowa ankietowanych ma w swoim domu telewizor plazmowy lub LCD – 46%. Komputer przenośny posiada 34%. Najrzadszymi dobrami są zmywarka do naczyń i domek letniskowy – 19%.

Maturzyści, jak pokazują dane, są nieźle wyposażeni w dobra trwałego użytku. Szczególnie do edukacji może się im przydać komputer i Internet. Te, jak widać, są powszechnie dostępne. Może to świadczyć o powszechności narzędzi informatycznych w społeczeństwie.

Na koniec charakterystyki sytuacji socjoekonomicznej zostanie zaprezentowana subiektywna ocena sytuacji materialnej. Wśród ankietowanych dominuje pogląd, że warunki materialne są średnie – 54%. Ponad jedna trzecia stwierdziła, że ich rodzinom żyje się dobrze – 32%. Na warunki bardzo dobre

wskazało 3%. Z kolei skromne warunki życiowe zaznaczyło 9% respondentów. Tylko 1% badanych stwierdził, że żyje bardzo biednie.

Na podstawie zebranych obserwacji możemy powiedzieć, że badani maturzyści pochodzą z rodzin o niskim lub średnim statusie społecznym. Ich rodzice nie zajmują eksponowanych stanowisk i nie pełnią ważnych ról w pracy czy życiu społeczno-politycznym. Taka sytuacja może wynikać z peryferyjnego położenia tych obszarów, gdzie dominuje sektor rolniczy i brak jest nowoczesnych struktur ekonomicznych. W związku z tym dominuje wśród rodzin maturzystów średni i niski status społeczny. A kształt struktury społecznej ma charakter tradycyjny.

Nie mniej jednak mimo niskiego statusu społecznego warunki bytowe są całkiem niezłe. Młodzież dysponuje nowoczesnymi technologiami co może się przyczynić do przeobrażeń w sferze kultury i ekonomii. Ba, samo posiadanie komputera i Internetu jest już wskaźnikiem postawy nowoczesnej. Nie wydaje się, by ta młodzież egzystująca na rubieżach Unii Europejskiej specjalnie się różniła od swoich rówieśników centralnych czy zachodnich regionów kraju.

Jednym z rysów osobowości nowoczesnej są wysokie aspiracje edukacyjno-zawodowe. Z analizy zmiennych w metryce wiemy, że większość tej młodzieży (55%) uczęszcza do liceum ogólnokształcącego, co może świadczyć, że uczniowie dalej będą kontynuować naukę na studiach wyższych.

Z uzyskanych obserwacji wynika, że 46% maturzystów zamierza kontynuować naukę. Prawie 1/3 zamierza pracować i kontynuować naukę. Pójść do pracy chce 14% ankietowanych. Wśród badanych maturzystów 2% stwierdziło, że zostanie w domu. A 10% nie potrafiło udzielić odpowiedzi w trakcie badania.

Kolejne odpowiedzi potwierdzają tezę, że aspiracje młodzieży są wysokie. Najczęściej badani maturzyści chcieliby uzyskać wykształcenie wyższe magisterskie – 52%. Jedna czwarta ankietowanych zamierza osiągnąć wykształcenie wyższe licencjackie. Wśród młodzieży pogranicza 9% zamierza skończyć studia doktoranckie. Tylko 14% maturzystów zamierza kontynuować naukę w szkole pomaturalnej.

Dane zebrane wśród młodzieży pogranicza wskazują, że aspiracje edukacyjne są wysokie. Prawie 80% maturzystów chce w przyszłości uzyskać wyższe wykształcenie. Oznacza to, że młodzież trafnie rozpoznaje trendy gospodarcze i ma świadomość, że w epoce gospodarki opartej na wiedzy tylko wysokie kwalifikacje dają szanse na pracę.

Większość uczniów zamierza studiować na studiach dziennych – 64%. Na studia zaoczne wybiera się 34%. Niewielu młodych myśli o studiowaniu na studiach wieczorowych – 2%. Jeśli idzie o typ uczelni, to najczęściej był wybierany przez maturzystów uniwersytet – 44%. Również badani wskazywali uczelnię prywatną – 14%, politechnikę – 17%, wyższe szkoły zawodowe – 9%. Uzyskane obserwacje wskazują, że aspiracje edukacyjne są lokowane w wykształceniu uniwersyteckim.

Pytani o kierunki, na które się wybierają najczęściej ankietowani wskazywali: pedagogikę (10%), administrację (6%), socjologię, ekonomię, prawo (5%), turystykę, psychologię, budownictwo, informatykę (4%). Te kierunki były najczęściej wymieniane i te wybory świadczą, że młodzież jest raczej zainteresowana studiami humanistycznymi niż inżynieryjnymi.

Zapytano też maturzystów o to gdzie chcieliby studiować. Największym zainteresowaniem młodzieży pogranicza cieszą się uczelnie w stolicy województwa podkarpackiego – 39%. Tak samo są wśród maturzystów popularne uczelnie w dużych miastach w kraju np. Kraków, Wrocław, Warszawa (37%). Znacznie niższym zainteresowaniem cieszą się studia w stolicy subregionu przemyskiego czyli Przemyślu (13%). Podobnie wygląda sytuacja uczelni w innych miastach regionu np. Jarosław, Krosno, Sanok, tutaj zamierza studiować 9%. Tylko 1% respondentów zamierza wyjechać na studia za granicę.

Reasumując problem aspiracji edukacyjnych należy podkreślić, że młodzież ma skonkretyzowane plany na przyszłość. Chce w przyszłości skończyć studia wyższe na uczelniach w stolicy regionu lub w dużych miastach w kraju. Z jednej strony należy się cieszyć i pozytywnie oceniać te trendy, gdyż wysokie aspiracje edukacyjne są wskaźnikiem osobowości nowoczesnej. Z drugiej strony nie należy jednak zapominać, że osoby, które wyjadą na studia, rzadko po ich ukończeniu wracają do domu. A to może oznaczać deficyt młodej tkanki zdolnej do modernizacji peryferii.

Pytani o to gdzie zamierzają pracować po studiach najczęściej wskazują na zakład państwowy (31%). Na drugim miejscu pojawia się chęć założenia własnej firmy – 18%. Prawie tyle samo maturzystów chciałoby pracować w zakładzie prywatnym – 17%. Również ankietowani myślą o wyjeździe za granicę do pracy – 15%. W firmie z kapitałem zagranicznym zamierza podjąć pracę 8%. W gospodarstwie rolnym pracować chce tylko 1%. Prawie 9% wskazała na odpowiedź inne.

Najczęściej były podawane następujące zawody: nauczyciel (10%), żołnierz, robotnik, policjant, pedagog (4%), psycholog, urzędnik, ekonomista,

prawnik, architekt, celnik, informatyk (3%). Generalnie zawody wymieniane przez maturzystów bazują na wyższym wykształceniu, co oznacza, że młodzież pogranicza aspiruje do roli „białych kołnierzyków” zajmujących się pracą umysłową.

W kontekście tych orientacji zawodowych nie dziwią wysokie aspiracje zarobkowe maturzystów. Uważają oni, że minimalna kwota, która by ich skłoniła do pracy powinna wynosić 2629 zł. Wyższa jest płaca, która przynosiłaby satysfakcję, wynosi około 4000 zł.

Z jednej strony młodzież zamierza pełnić role specjalistów i mieć godziwe zarobki, a z drugiej strony, jak pokazują wyniki kolejnej analizy, młodzież szuka w pracy samorealizacji. Na ten fakt wskazuje wysoka ocena takich wymiarów, jak: osobista satysfakcja i przyjemność 4,73, umożliwiająca wykorzystanie zdolności i rozwój osobisty 4,68¹³. Zarobki z oceną 4,66 znalazły się na trzecim miejscu. Ważne też dla maturzystów jest to, aby praca była pewna 4,64, oferowała możliwość awansu i kariery 4,60. Mniejszą wagę badani przywiązują do takich cech, jak: spokojna bez napięć i nerwów 4,32, przynosząca pożytek innym ludziom 4,24; dająca możliwość rywalizacji, sprawdzenia 3,63; dająca władzę, możliwości kierowania innymi 3,25.

Jak zatem widać, elementy rywalizacji i władzy nie są dla maturzystów ważne. Najważniejsze w pracy jest to aby była możliwość samorealizacji, stabilności w zatrudnieniu i wysokich zarobków.

Zapytano maturzystów o to gdzie chcieliby zamieszkać za parę lat. Najliczniej reprezentowane są dwie opcje, które uzyskały podobny odsetek wskazań (23%); jedni odpowiadają, że chcieliby żyć tutaj gdzie są obecnie, a drudzy wyjechać do dużego miasta w kraju (np. Kraków, Warszawa). Rzadziej maturzyści chcieliby wyjechać do Rzeszowa (12%), za granicę (11%). Małe jest również zainteresowanie osiedleniem się w małym miasteczku na Podkarpaciu lub we wsi w regionie (5%). Można powiedzieć, że Przemysł jest negatywnym punktem odniesienia dla młodzieży pogranicza, gdyż zamierza się tam osiedlić 3% ankietowanych. Znaczna część badanych bo aż 17% nie miała zdania na ten temat.

Najlepszym wskaźnikiem adaptacji do zmian jest pytanie o ich ocenę. Jeśli ktoś na przemianach zyskuje, raczej będzie twierdził, że jest beneficjentem zmian, jeśli będzie tracił, to uzna się za przegranego. W analizie stopnia przystosowania do zmian bierzemy pod uwagę takie subiektywne oceny respondentów.

¹³ Podawane są średnie. Skala przyjmowała wartości od 1 do 5.

Na początku zostało zadane pytanie o to, jak są oceniane zmiany po 89'. W badanej zbiorowości maturzystów 35% stwierdziło, że na zmianach zyskało. Część badanych 23% uznała, że zmiany po 89' przyniosły tyle samo korzyści co strat. Tylko 11% ankietowanych uznało, że przełom systemowy przyniósł więcej strat niż korzyści. Jedna trzecia maturzystów nie potrafiła udzielić jednoznacznej odpowiedzi na to pytanie.

Można skonstatować, że młodzież raczej uważa się za beneficentów transformacji systemowej. Niewielu jest w badanej zbiorowości przegranych transformacji. Może to oznaczać, że młodzież dobrze się przystosowała do zmian i wpisze się pozytywnie w proces modernizacji regionu.

W pytaniu o ocenę integracji europejskiej, częściej ankietowani widzieli pozytywne skutki tego procesu. Aż 35% uznała, że przyniósł on więcej korzyści. Jedna czwarta ankietowanych oceniła, że integracja przyniosła tyle samo korzyści co strat. O przewadze strat nad korzyściami było przekonanych tylko 8%. W badanej zbiorowości 32% nie potrafiło udzielić odpowiedzi na to pytanie.

Analogicznie jak w przypadku oceny transformacji, w ocenie integracji europejskiej przeważają plusy nad minusami. Większość maturzystów pozytywnie ocenia zmiany. Może to świadczyć o przystosowaniu się młodej generacji do przemian. Jednakże nie należy zapominać, że spora część badanych, tj. prawie 50% nie jest przekonana o samych plusach tego procesu. W związku z tym, jest to sygnał, że nie wszystko idzie w dobrym kierunku i młodzież zauważa jednak dysfunkcje kapitalizmu. Można zapytać o to, czy ta neutralna grupa w przyszłości nie zmieni swojego zdania i z grupy biernie akceptującej przemiany nie przeobrazi się w ich kontestatora.

Na koniec analizy potencjału modernizacyjnego należy się przyjrzeć kondycji psychicznej młodzieży. W ocenie swoich szans w realizacji planów życiowych młodzież jest optymistyczna. Aż 39% uważa, że są one duże i bardzo duże. O tym, że są średnie przekonanych jest 45%. Tylko 7% uważa, że są one małe lub bardzo małe. Niewielu bo 9% badanych nie potrafiło ocenić swoich szans.

Z analizy tego pytania wynika, że młodzież jest pełna optymizmu w ocenie swojej przyszłości. Nastroje społeczne wśród młodzieży są dobre i również może to pozytywnie świadczyć o pozytywnej energii młodzieży, która będzie niezbędna przy realizacji celów życiowych.

O tym, że młodzież ma w sobie pokłady optymizmu świadczy analiza kolejnego pytania. W pytaniu o zadowolenie z życia, aż 80% uważa, że jest z niego zadowolona. Tylko 13% ankietowanych jest z życia niezadowolona. Nie wiedziało jak odpowiedzieć na to pytanie – 8%.

W tym pytaniu jeszcze lepiej widać dobre nastroje i optymizm młodzieży. Trzeba założyć, że jest to wskaźnik osobowości nowoczesnej i dzięki temu młodzież w znacznym stopniu może się przyczynić do modernizacji regionu.

6. ZAKOŃCZENIE

Z przeprowadzonych badań wśród maturzystów wynika, iż młodzież pogranicza posiada cechy osobowości nowoczesnej, która jest warunkiem *sine qua non* modernizacji terenów peryferyjnych. Ta informacja jest bardzo istotna, gdyż pozwala ona sądzić, że tereny pogranicza mogą liczyć na endogenne źródła zmiany społeczno-kulturowej. Jak pokazują wyniki dotychczasowych badań nad modernizacją, procesy modernizacyjne tam napotykały bariery, gdzie pojawiały się deficyty osobowości nowoczesnej. A tutaj 37% ankietowanych wysoko ocenia swoje kompetencje informatyczne, 58% uznaje je za przeciętne, a tylko 5% ocenia je jako niskie. Kompetencje informatyczne są uznawane za jeden z podstawowych wskaźników osobowości nowoczesnej. Poza wysokimi kompetencjami informatycznymi młodzież posiada wysokie aspiracje edukacyjne. Około 80% badanych zamierza studiować co może świadczyć o wysokich ambicjach życiowych. Wraz z wysokimi aspiracjami edukacyjnymi maturzyści ujawniają wysokie aspiracje zawodowe. Interesuje ich praca w charakterze „białych kołnierzyków”. Zawody umysłowe są tutaj najczęściej wybierane przez badanych. Innymi słowy, praca na poziomie jest standardem dla tej kohorty. Również kolejnym elementem nowoczesności może być to, że młodzież w pracy zawodowej chce dążyć do samorealizacji. Rozwój osobowości, nowe doświadczenia to priorytety maturzystów świadczące o ich nowoczesnej orientacji. Jeśli ktoś zamierza opuścić region to raczej wybiera duże miasta w kraju niż miasta w regionie. To też może oznaczać cechę osobowości nowoczesnej, gdyż po pierwsze, człowiek nowoczesny jest mobilny; po drugie, otwarty nowe doświadczenia i nie boi się podejmować ryzyka.

Najlepszym wyróżnikiem nowoczesności badanej młodzieży jest jej optymizm i orientacja prospektywna. Młodzi mieszkańcy pogranicza wierzą w sukces. Dzięki temu będą mogli łatwiej pokonywać przeszkody jakie mogą napotkać na drodze do osiągnięcia celów.

W związku z powyższymi konstatacjami należy założyć, że peryferia mają swoje endogenne źródła zmiany. Dzięki młodzieży, która niewątpliwie posia-

da cechy osobowości nowoczesnej, łatwiej będzie regionowi modernizować swoje struktury. Jednakże nie należy zapominać, że ludzie o proveniencji nowoczesnej są ulokowani na wyższych szczeblach społecznej drabiny. Oni też, jak pokazują badania, częściej zamierzają z pogranicza wyemigrować na studia czy do pracy poza region do większych miast¹⁴. Tym samym można założyć, że proces modernizacji na pograniczu może spotkać się z poważnymi trudnościami.

SUMMARY

This publication presents results of the research conducted on the secondary-school graduates. From conducted research came out that young people have high educational and vocational aspirations. Youth also have features of modern personality, which is a *sine qua non* for modernization of periphery. In this connection we can assume, that borderland can count on endogenous sources of socio-cultural change.

¹⁴ Por. P. Długosz, *Aspiracje życiowe młodzieży pogranicza*, Impuls, Kraków 2009.